

جایگاه شرع در قانون اساسی جمهوری اسلامی و قانون اساسی مشروطه

نویسندگان:

دکتر محمد حسین جعفری

مجید احمدی

خسرو کدخدایی

انتشارات مینوفر

Minufar.ir

تخصصی - دانشگاهی

مشهد مقدس - 1396

سرشناسه	جعفری، محمدحسین، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	جایگاه شرع در قانون اساسی جمهوری اسلامی و قانون اساسی مشروطه/ نویسندگان محمدحسین جعفری، مجید احمدی، خسرو کدخدایی.
مشخصات نشر	مشهد: مینوفر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۱۰ ص.
شابک	۲۰۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۰۰-۴۷۴-۰۶۶-۰۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۰۷ - ۲۰۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	فقه تطبیقی
موضوع	Islamic Law, Comparative*
موضوع	ایران -- قوانین و احکام
موضوع	Iran -- *Laws, statutes, etc.
موضوع	ایران -- تاریخ -- انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ ق.
موضوع	Iran -- History -- Constitutional Revolution, 1906-1909
موضوع	ایران -- تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۳۴۸ -
موضوع	Iran -- History -- Islamic Republic, 1989 -
موضوع	احمدی، مجید، ۱۳۵۲ -
شناسه افزوده	کدخدایی، خسرو، ۱۳۵۰ -
شناسه افزوده	۶۹۳۱ ۳۷۷/۷/BP۱۶۹
رده بندی کنگره	۳۳۲/۳۹۷
رده بندی دیویی	۳۷۱۷۶
شماره کتابشناسی ملی	

عنوان کتاب جایگاه شرع در قانون اساسی جمهوری اسلامی و قانون اساسی مشروطه

مؤلف محمدحسین جعفری، مجید احمدی، خسرو کدخدایی

صفحه‌آرا مرتضی رنجبر

ویراستار مرتضی رنجبر

طرح جلد مرتضی رنجبر

نوبت چاپ اول ۱۳۹۶

شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

ناشر مینوفر

قیمت ۲۰۰۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

عنوان صفحه

مقدمه

۹

فصل اول: مبانی حاکمیت شرع در دوره مشروطه

مبحث اول: پیشینه تاریخی و روند شکل‌گیری قانون اساسی در دوران مشروطه

مبحث دوم: جایگاه شرع در فرامین و قوانین مشروطه

گفتار اول: جایگاه شرع در فرامین مشروطیت

گفتار دوم: جایگاه شرع در قانون اساسی مشروطیت

مبحث سوم: نقش اصل طراز و تحقق شرع در قانون اساسی مشروطه

گفتار اول: موجبات و علل شکل‌گیری اصل طراز

گفتار دوم: روند تحقق اصل طراز در قانون اساسی مشروطه

گفتار سوم: موافقان و مخالفین اصل طراز

بند اول: دیدگاه مخالفین

بند دوم: دیدگاه مخالفین

بند سوم: پاسخ به ایرادات

گفتار چهارم: جایگاه و نحوه انتخاب علمای اصل طراز

بند اول: جایگاه علمای اصل طراز

بند دوم: جایگزینی علمای اصل طراز

بند سوم: تعداد و نحوه انتخاب علمای اصل طراز

بند چهارم: نحوه نظارت بر سایر مصوبات

فصل دوم: مبانی حاکمیت شرع در نظام جمهوری اسلامی ایران

مبحث اول: فرایند شکل‌گیری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مبحث دوم: حاکمیت شرع در نظام جمهوری اسلامی

گفتار اول: حاکمیت الهی

گفتار دوم: حاکمیت ملی

گفتار سوم: شکل حکومت

بند اول: مفهوم جمهوری اسلامی

بند دوم: تفکیک قوای سه‌گانه

بند سوم: ولایت فقیه و نظارت ایشان بر قوای سه‌گانه

مبحث سوم: سازوکار قانون‌گذاری در نظام جمهوری اسلامی ایران

۵۲	گفتار اول: مجلس شورای اسلامی
۵۶	گفتار دوم: شورای نگهبان
۵۶	بند اول: ترکیب شورای نگهبان
۵۸	بند دوم: مدت عضویت اعضای شورای نگهبان
۵۹	بند سوم: وظایف و اختیارات شورای نگهبان
۵۹	(۱) نظارت شرعی بر قوانین و مقررات
۶۴	(۲) نظارت بر مطابقت قوانین و مقررات با قانون اساسی
۷۰	مبحث چهارم: مجمع تشخیص مصلحت نظام
۷۰	گفتار اول: زیر پیدایش مجمع تشخیص مصلحت نظام
۷۶	گفتار دوم: مجمع تشخیص مصلحت نظام در قانون اساسی
۷۷	گفتار سوم: وظایف و اختیارات مجمع تشخیص مصلحت نظام
۸۳	فصل سوم: مقایسه جایگاه ع.ا.ع. و نظام مشروطیت و جمهوری اسلامی
۸۳	مبحث اول: جایگاه شرع در قانون
۸۳	گفتار اول: مقایسه اصول مربوط به حاکمیت شرع در قانون اساسی
۸۵	گفتار دوم: مقایسه تبیین اصول مربوط به حاکمیت شرع در قوانین عادی
۸۷	مبحث دوم: مقایسه و نحوه اعمال حاکمیت شرع در نظام مشروطه و جمهوری اسلامی
۸۷	گفتار اول: مقایسه حاکمیت موجود و شرایط جامعه
۹۰	گفتار دوم: مقایسه مواضع روحانیون و احزاب در نظام مشروطه و جمهوری اسلامی
۹۰	بند اول: مواضع روحانیون
۹۳	بند دوم: مواضع احزاب
۹۵	گفتار سوم: مقایسه نقش مجلس و زمامداران در نظام مشروطه و جمهوری اسلامی ایران
۹۵	بند اول: نقش مجلس و نمایندگان
۱۰۰	بند دوم: نقش زمامداران
۱۰۳	نتیجه گیری
۱۰۹	پیوست: قانون اساسی جمهوری اسلامی و قانون اساسی مشروطه
۱۰۹	پیوست اول: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۱۷۰	پیوست دوم: قانون اساسی مشروطه خواهی و متمم های آن
۲۰۷	منابع

مقدمه

انطباق قوانین با شرع یک از موضوعاتی است که در دو نظام قانون گذاری مشروطه و انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. در قانون اساسی مشروطه اصل دوم که به اصل طراز معروف است درباره ی چنین امری بوده ولی به دلیل مجموعه ای از عوامل و زمینه های سیاسی و حقوقی آن اصل جز در همان آغاز تصویب اجرا نشد و عملاً متروک ماند. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با تأکید بر موضوع مزبور، اصل ۴ قانون اساسی را جهت تحقق حاکمیت شرع با پیش بینی ضمانت اجرای آن توسط نهاد شورای نگهبان به تصویب رساند. این شورا توانسته است نقشی جدی در جهت اجرای حاکمیت شرع در نظام جمهوری اسلامی داشته باشد. هدف از نگارش این کتاب، بررسی جایگاه شرع در نظام مشروطه و جمهوری اسلامی ایران با جستجو در ابعاد، کار ویزه ها و ابزارهای تطبیق قوانین شرعی در هر دو نظام است و در جستجوی پاسخ به این سؤال است که چرا حاکمیت شرع در نظام مشروطه ناموفق ولی در نظام جمهوری اسلامی موفق بوده است.

علی رغم پذیرش دین اسلام و تأثیر سازنده و منحصر به فردی که آموزه های اسلامی در شکل گیری قواعد راجع به حوزه های مختلف زندگی فردی و جمعی داشته حوزه نفوذ دین و نسبت بین دین و شؤونات مختلف اجتماعی و نوعی پرفراز و نشیب و مناقشه آمیز در تاریخ ایران بوده است. نهضت مشروطه و زمینه سازات آن سبب شد که این موضوع محور منازعات و مناقشات سیاسی و فکری ایرانی حتی در میان مشروطه خواهان قرار گیرد. گروهی قائل به جدایی دین از سیاست و عدم مداخله و ایفای نقش دین در جریان امور اجتماعی و سیاسی بودند و گروهی بر عدم معایرت جریان امور کشور با موازین دینی تأکید داشتند و برای دین نقش و کارکردهایی فراتر از جنبه های عبادی و فردی آن قائل بودند. این اختلاف در نهایت در قالب موافقت یا مخالفت با اصل دوم متمم قانون اساسی معروف به "اصل طراز" به صورت جدی خود را نشان داد. مفاد اصل طراز این بود که مصوبات مجلس نباید مغایر با موازین شرع باشند و به این منظور مقرر می داشت که هیئتی مرکب از پنج نفر از علما بر مصوبات مجلس نظارت داشته باشند. اصل مزبور که به همت و پایمردی شیخ فضل الله نوری در قانون اساسی گنجانده

شد، به حاکمیت دین در کلیه امور رسمیت می‌بخشید اما اصل طراز در عرصه‌ی عمل به قدری مهجور و متروک واقع شد که نه در مباحثات حقوقی مقامی داشت و نه در متون و تألیفات حقوقی یادی از آن می‌شد. نتیجه آن که وضع قوانین خلاف شرع در مجلس شورای ملی با موانعی مواجه نشد و به تدریج در دوره رضاخان این روند به سکولاریزه شدن قوانین و جریان امور کشور منتهی گردید. پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ که از آن به انقلاب ارزش‌ها نیز یاد می‌شود منجر به تحقق حاکمیت دین در تمامی عرصه‌ها گردید. ماهیت انقلاب اسلامی و نظام سیاسی حاصل از آن چیزی جز اجرای احکام اسلامی نبود، اگرچه در عرصه اندیشه و نظر، دو دیدگاهی که در عصر مشروطه طرح گردیدند، حدیثی از حاکمیت دین بود، ولی این با شرایط سیاسی و تدابیر حقوقی به گونه‌ای بود که موضوع حاکمیت دین را به حاکمیت دینی باصلابت و قدرت ریشه گرفت و با بیان قاطع و تمام‌کننده قانون اساسی در اصل چهارم مبنی بر لزوم انطباق همه‌ی قوانین با موازین شرع و پیش‌بینی تمامی مسائل شورای نگهبان، دوره جدیدی از حیات دین و هنجارهای دینی آغاز شد. انطباق قوانین با شرع از موضوعاتی است که در دو نظام قانون‌گذاری ایران، مشروطه و جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گرفته است در نظام مشروطه این مسئله در اصل دوم تحت عنوان اصل طراز و در جمهوری اسلامی تحت عنوان شورای نگهبان در اصل چهارم قانون اساسی تجلی دارد؛ اما در عمل می‌بینیم که اصل طراز موفق نشد حاکمیت شرع را به دلایلی مبنی نماید لذا لازم است جهت بررسی دلایل موفقیت جمهوری اسلامی در اعمال حاکمیت شرع و عدم موفقیت نظام مشروطه در اعمال این حاکمیت، جایگاه شرع و شرایط موجود در دو نظام مورد بررسی و مقایسه قرار گیرد.